

สละบายดี 2 ไม่มีคำตอบจาก..ปากเซ : การสำรวจและการสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
และวัฒนธรรมของเมืองปากเซในรอบ 14 ปี ผ่านสื่อภาพยนตร์

FROM PAKSE WITH LOVE : AN EXPLORATION OF SOCIOCULTURAL TRANSFORMATIONS IN
PAKSE OVER 14 YEARS THROUGH LAO CINEMA

สุรศักดิ์ บุญอาจ

Surasak Boon-arch

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

E-mail: Surasak.b@ubu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้สำรวจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองปากเซในช่วง 14 ปีที่ผ่านมา (2553-2567) ผ่านการวิเคราะห์ภาพยนตร์เรื่อง สละบายดี 2 ไม่มีคำตอบจาก..ปากเซ (2553) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านของเมืองปากเซจากชุมชนดั้งเดิมสู่ศูนย์กลางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ภาพยนตร์เรื่องนี้ไม่เพียงแต่แสดงถึงการปรับตัวต่อผลกระทบของโลกาภิวัตน์ แต่ยังเน้นการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมระหว่างลาวและไทย รวมถึงปัญหาและโอกาสที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างของค่านิยม จากการศึกษา พบว่า ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นสื่อภาพยนตร์ที่สะท้อนการพัฒนาของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ลาวที่มีบทบาทในการสร้างพื้นที่วิพากษ์สังคม และการเปิดประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ) ซึ่งยังคงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนในสังคมลาว ทั้งนี้ยังชี้ให้เห็นถึงบทบาทของภาพยนตร์ในฐานะสื่อที่เปิดพื้นที่สำหรับการสนทนาเกี่ยวกับประเด็นทางสังคม โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ แม้เวลาจะผ่านไปภาพยนตร์ยังคงแสดงพลังของศิลปะในการทำทายกรอบความคิดและสร้างความเข้าใจในเรื่องที่ซับซ้อนและอ่อนไหว

คำสำคัญ: ภาพยนตร์ลาว , ปากเซ , การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม , ความหลากหลายทางเพศ , การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

Abstract

This article examines the sociocultural transformations in Pakse over the past 14 years (2010–2024) through an analysis of the film From Pakse with Love (2010). The film reflects Pakse's transition from a traditional community to a burgeoning economic and tourism hub, shaped by the forces of globalization. It highlights not only the city's adaptation to global influences but also the dynamics of cross-cultural communication between Laos and Thailand, revealing both the challenges and opportunities arising from divergent cultural values. The study finds that this film represents the growth of the Lao film industry as a platform for social

critique and discourse. It also explores the film's subtle engagement with LGBTQ issues, a topic that remains sensitive in Lao society. The film underscores the potential of cinema to foster dialogue on complex social issues, particularly concerning LGBTQ rights. Despite the passage of time, the film continues to demonstrate the power of art in challenging societal norms and fostering understanding of nuanced and sensitive cultural topics.

Keywords: Lao Cinema, Pakse, Intercultural Communication, Gender Diversity, SocialTransformation

บทนำ

ในช่วงเวลา 14 ปีที่ผ่านมา (2010-2024) เมืองปากเซ ประเทศลาวได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จากเมืองริมแม่น้ำโขงที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย ปากเซได้พัฒนาเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวที่มีบทบาทสำคัญในภูมิภาคทางใต้ของลาว การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงเปลี่ยนโฉมหน้าของเมือง แต่ยังสะท้อนถึงอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่เข้ามามีผลต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านอย่างไทย รวมถึงวิธีการที่ชุมชนในพื้นที่ต้องปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง การเติบโตอย่างรวดเร็วของปากเซนำมาซึ่งความท้าทายในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็เปิดรับกระแสวัฒนธรรมจากต่างชาติอย่างต่อเนื่อง

บทความนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ภาพยนตร์ สะบายดี 2 ไม่มีคำตอบจาก..ปากเซ: From Pakse with Love (2010) กำกับโดย ศักดิ์ชาย ตีนาน ซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองปากเซในช่วงเวลานั้น ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นภาคต่อของ สะบายดีหลวงพระบาง (2008) ที่นำเสนอภาพเมืองปากเซและบริบททางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น สำหรับการสำรวจภาพยนตร์ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในปากเซในรอบ 14 ปีผ่านครั้งนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของเมืองปากเซต่อความเปลี่ยนแปลงในมิติทั้งเศรษฐกิจและสังคม สะบายดี 2 ไม่มีคำตอบจาก..ปากเซ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้ชมสามารถเข้าใจการเปลี่ยนผ่านของเมืองปากเซได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ท่ามกลางความท้าทายที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในโลกสมัยใหม่

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการสำรวจและวิเคราะห์ใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การพัฒนาและบทบาทของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ลาวในช่วงเวลาที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลง 2) การสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองปากเซในรอบ 14 ปีผ่านสื่อภาพยนตร์ และ 3) การสำรวจประเด็นความหลากหลายทางเพศในบริบทของสังคมลาว ซึ่งภาพยนตร์ได้ตั้งคำถามถึงเรื่องเกย์ (Gay) ผ่านบทสนทนาของตัวละคร ประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศจึงยังคงเป็นหัวข้อสำคัญที่ต้องมีการต่อสู้เพื่อเกิดการยอมรับในวงกว้าง ซึ่งภาพยนตร์เรื่องนี้ได้มีส่วนในการสร้างบทสนทนาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบทความนี้

คำว่า "From Pakse with Love" ไม่ได้หมายถึงความรักในเชิงส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงความรักและความผูกพันต่อเมืองปากเซ วัฒนธรรมท้องถิ่น และการพัฒนา แม้การเปลี่ยนแปลงจะมาพร้อมกับความท้าทายและความขัดแย้ง บทความนี้จึงมีคุณค่าต่อการทำความเข้าใจบทบาทของปากเซในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างภาพยนตร์ วัฒนธรรม และเรื่องความหลากหลายทางเพศในประเทศลาว

เนื้อหา

ประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์ภาพยนตร์เรื่อง สะบายดี 2 ไม่มีคำตอบจาก..ปากเซ: From Pakse with Love (2010) ได้แก่ การพัฒนาและบทบาทของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ลาวในช่วงเวลาที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลง การสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองปากเซในรอบ 14 ปีผ่านสื่อภาพยนตร์ และการเปิดประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ) ซึ่งยังคงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนในบริบทของสังคมลาว รายละเอียดดังนี้

การพัฒนาและบทบาทของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ลาวในช่วงเวลาที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลง

บทบาทสำคัญของภาพยนตร์ลาวในอดีตมีลักษณะเป็นเครื่องมือในการสื่อสารอุดมการณ์ของรัฐสังคมนิยม โดยเน้นการควบคุมและผลิตภาพยนตร์ภายใต้ทุนของรัฐบาลเพื่อส่งเสริมแนวคิดและทัศนคติที่รัฐต้องการเผยแพร่สู่สาธารณชน อย่างไรก็ตาม วงการภาพยนตร์ลาวเริ่มก้าวเข้าสู่ยุคที่ภาพยนตร์เริ่มพัฒนาไปสู่การเป็นอุตสาหกรรมบันเทิง โดยมีการผลิตภาพยนตร์จากภาคเอกชน ซึ่งถือเป็นความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา โดยผู้เขียนได้เรียบเรียงจากนักวิชาการ ได้แก่ Natthapong Yamcharoen (2013) Precha Sakorn (2016) สรุปความเป็นมาของภาพยนตร์ลาวแบ่งออกได้เป็น 7 ยุคสำคัญ ดังนี้

1. ยุคภาพยนตร์เพื่ออุดมการณ์ทางการเมือง (ก่อนปี ค.ศ. 1975) ในยุคนี้ ภาพยนตร์ในลาวได้รับอิทธิพลจากการล่าอาณานิคม โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งภาพยนตร์ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการต่อต้านประเทศอาณานิคมและเป็นสื่อในการถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมือง ระหว่างปี ค.ศ. 1950-1974 ประเทศลาวถูกแบ่งออกเป็นสองฝ่าย ได้แก่ ลาวทางเหนือ (ประกอบด้วยแขวงพงสาลีและจำปาสัก) ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของฝ่ายลาว และลาวทางใต้ที่อยู่ภายใต้การปกครองของฝ่ายพระราชอาณาจักรลาว รวมถึงในช่วงเวลานี้ยังมีการนำเข้าภาพยนตร์เพื่อความบันเทิงจากต่างประเทศ เช่น จีน ไทย และอินเดีย

2. ยุคปลดปล่อย (ค.ศ. 1975 - 1985) เป็นช่วงที่ลาวสถาปนาตนเองเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในทุกภาคส่วนของสังคม รวมถึงสื่อมวลชนและอุตสาหกรรมภาพยนตร์ ระบบสื่อที่เคยเป็นของเอกชนถูกควบคุมโดยรัฐ โรงภาพยนตร์บางแห่งยังดำเนินการอยู่ แต่ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม ความเข้มงวดนี้ส่งผลให้โรงภาพยนตร์ในลาวค่อย ๆ ปิดตัวลงจนหมดสิ้นในยุคนี้

3. ยุคจินตนาการใหม่ (ค.ศ. 1986 - ก่อนปี ค.ศ. 2000) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1986 พรรคปฏิวัติลาวได้ริเริ่มแนวคิด "จินตนาการใหม่" เพื่อปรับปรุงกลไกการคุ้มครองที่ล้าสมัยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงความรู้และแนวคิดของแต่ละภาคส่วน พร้อมกับการขยายตัวของสื่อมวลชน เช่น วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ อย่างไรก็ตาม ภาพยนตร์กลับอยู่ในช่วงซบเซา แม้รัฐบาลจะตระหนักถึงบทบาทสำคัญของภาพยนตร์ในฐานะเครื่องมือโฆษณาและการเผยแพร่อุดมการณ์ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

4. ยุคกำเนิดนักสร้างและภาพยนตร์อิสระ (ค.ศ. 2000 - 2006) การพัฒนาอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยเป็นบริบทสำคัญที่กระตุ้นความตื่นตัวด้านภาพยนตร์ในลาว คนรุ่นใหม่เริ่มสนใจศึกษาในสาขาภาพยนตร์และสื่อสารมวลชนในไทย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดในวงการภาพยนตร์ลาวในยุคต่อมา

5. ยุคคินซีภาพยนตร์ลาว (ค.ศ. 2007 - 2010) ในยุคนี้ การสื่อสารระหว่างประเทศขยายตัวจากผลของโลกาภิวัตน์ ทำให้สื่อภาพยนตร์มีบทบาทมากขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รัฐบาลลาวได้ยกระดับศูนย์ภาพยนตร์และวิดีโอเป็นกรมภาพยนตร์ในปี ค.ศ. 2007 ภายใต้กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์ภาพยนตร์ รวมถึงผลิตสื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของรัฐ

6. ยุคปัญญาชนภาพยนตร์ลาว (ค.ศ. 2011 - 2015) ยุคนี้เป็นช่วงที่ภาพยนตร์ลาวเริ่มแสดงให้เห็นถึงความลึกซึ้งในด้านการวิพากษ์วิจารณ์สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ภาพยนตร์ในยุคนี้มีการสำรวจประเด็น

ที่ซับซ้อน ตัวอย่างที่สำคัญ คือ ภาพยนตร์เรื่องนอย: Above It All (2015) โดย Lao New Wave Cinema บริษัทผู้สร้างภาพยนตร์ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับบริกร่วมเพศที่ยังคงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนในสังคมลาว โดยคนกลุ่มนี้มักถูกคาดหวังให้ไม่แสดงออกอย่างเปิดเผย และประเด็นเกี่ยวกับ "ประชาชนบรรดาเผ่า" ที่อพยพเข้ามาทำงานในเมืองหลวง ท่ามกลางบริบทของความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นและแรงกดดันทางสังคมที่ยังคงมีอยู่

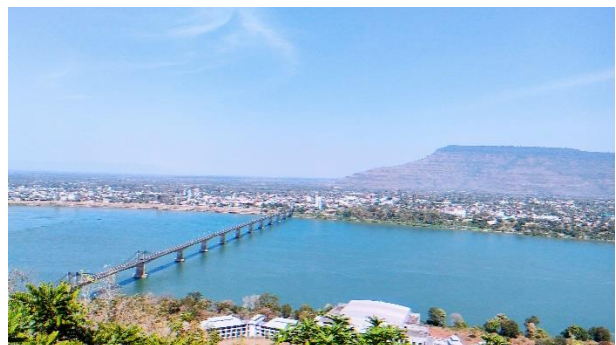
7. ยุคอุตสาหกรรมบันเทิงแบบครบวงจร (Entertainment Complex) (ค.ศ. 2016 - 2024)

ภาพยนตร์ลาวในยุคนี้ก้าวเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมบันเทิงแบบครบวงจร มีการผลิตภาพยนตร์เชิงพาณิชย์และมีความร่วมมือกับต่างประเทศมากขึ้น ส่งผลให้ภาพยนตร์ลาวเริ่มขยายตัวสู่ตลาดสากล

การผลิตภาพยนตร์ลาวในยุคหลัง ๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในวงการภาพยนตร์ลาว ตั้งแต่การเป็นเครื่องมือทางการเมืองไปจนถึงการกลายเป็นสื่อสร้างสรรค์และสะท้อนสังคม และในที่สุดก็เข้าสู่ยุคของอุตสาหกรรมบันเทิงแบบครบวงจรในปัจจุบัน (ค.ศ. 2024) หนึ่งในจุดเปลี่ยนสำคัญของการพัฒนาที่ต้องบันทึกไว้คือยุคคินซีภาพยนตร์ลาว (ค.ศ. 2007 - 2010) เรื่องสบายดี หลวงพระบาง (2008) ภาพยนตร์ร่วมทุนระหว่างไทยและลาวที่ถือเป็นภาพยนตร์เอกชนเรื่องแรกของลาวในรอบ 33 ปี ซึ่งภาพยนตร์นี้ไม่เพียงแต่เป็นตัวแทนของการเริ่มต้นใหม่ในวงการภาพยนตร์ลาว แต่ยังสร้างความนิยมจนเกิดเป็นไตรภาค สบายดี ประกอบด้วย สบายดี หลวงพระบาง (2008) สบายดี 2 ไม่มีคำตอบจาก..ปากเซ (2010) และ สบายดี วันวิואร์ (2011) Natthapong Yamcharoen (2013)

ภาพยนตร์ทั้ง 3 เรื่องได้กลายเป็นภาพยนตร์ไตรภาคที่นำเสนอภาพความเป็นลาวทั้งสภาพสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายผ่านเรื่องราวความรักระหว่างแม่หญิงลาวกับหนุ่มไทย โดยเฉพาะการใช้สื่อภาพยนตร์ในการประชาสัมพันธ์ด้านสังคมและวัฒนธรรม รัฐบาลลาวได้ยกระดับศูนย์ภาพยนตร์และวิดีโอเป็นกรมภาพยนตร์ในปี ค.ศ. 2007 ดังนั้น การใช้ภาพแม่หญิงลาวนุ่งซิ่นและในขณะทำบุญตักบาตรผ่านภาพยนตร์ไตรภาคนี้ได้กลายเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการต่อยอดวัฒนธรรมความเป็นแม่หญิงลาวของพรรคสังคมนิยมให้ไปไกลและเป็นที่ยอมรับที่ประจักษ์ลึกล้ำกว่ากลไกลต่าง ๆ ของรัฐที่เคยได้กระทำมา

ในภาคที่สองของไตรภาค สบายดี 2 ไม่มีคำตอบจาก..ปากเซ หรือ From Pakse with Love นำเสนอเรื่องราวของ "ปอ" (เร แมคโดนัลด์) ผู้กำกับภาพยนตร์ชาวไทยที่ประสบปัญหาความล้มเหลวทั้งในด้านการงานและความรัก เมื่อเขาไม่มีใครว่าจ้างให้สร้างภาพยนตร์ จึงจำใจรับงานถ่ายภาพยนตร์แต่งงานที่เมืองปากเซ ประเทศลาว การเดินทางครั้งนี้นำไปสู่การพบกับ "ซอนไพรวัลย์" (คำลี่ พิลาวง) เพื่อนเจ้าสาว ผู้ซึ่งกลายเป็นแรงบันดาลใจให้ปอเริ่มต้นเขียนบทภาพยนตร์เรื่องใหม่ อย่างไรก็ตาม ปอไม่เข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวลาว ทำให้เกิดความเข้าใจผิดในหลายด้าน ภาพยนตร์เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของตัวละครที่เผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ ซึ่งกลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดการสร้างสรรค์บทภาพยนตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตของตัวละครเอง

ภาพที่ 1 โปสเตอร์เรื่องสบายดี 2 ไม่มีคำตอบจาก..ปากเซ (2010) (ซ้าย) บรรยากาศเมืองปากเซ (ขวา) ที่มา : Sparta Film Co., Ltd. (2011) (ซ้าย) ผู้เขียน เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2567 (ขวา)

จากการที่ “ปอ” ตัวละครหลักเป็นผู้กำกับชาวไทยต้องเผชิญหน้ากับความล้มเหลวทั้งด้านการทำงานและความรัก ภาพยนตร์ได้มีการปรากฏตัวผู้กำกับชั้นนำของไทย คือ ธนิตย์ จิตนุกูล และอดิเรก วัฏลีลา ส่วน “เป็นเอก รัตนเรือง” นั้นในภาพยนตร์มีตัวละครสมทบที่เกิดความสับสนระหว่างปอกับเป็นเอก ปัญหาด้านอาชีพที่ปอเผชิญจึงเป็นการตอกย้ำความรู้สึกเมื่อเปรียบเทียบกับความสำเร็จของเป็นเอก อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไป 14 ปี Pen-Eak Ratanaruang (2017) ได้กล่าวว่า “อดีตมันดีเพราะมันผ่านความเจ็บปวดมาแล้ว ส่วนปัจจุบันต่อให้ดีแค่ไหนก็ไม่เคยพอ อนาคตแย่สุดเพราะต่อให้กังวลแต่ปัญหาที่ไม่ได้หายไปไหน” ซึ่งสะท้อนถึงการตระหนักรู้ในบทบาทของผู้กำกับที่เปลี่ยนแปลงไปตามประสบการณ์ จากที่เคยเชื่อว่าตนเองเป็นศูนย์กลางของกระบวนการผลิตภาพยนตร์ สู่การเข้าใจคุณค่าของการทำงานร่วมกับทีมงานที่มีความหลากหลาย หากปอในสະบายดี 2 ได้รับฟังคำกล่าวนี้ในช่วงเวลานี้ อาจทำให้เขาเข้าใจบทบาทของตนเองมากขึ้น เช่นเดียวกับผู้เขียน เพราะเมื่อพิจารณาภาพยนตร์นี้ใหม่ก็ได้เรียนรู้และเข้าใจมิติต่าง ๆ ของการสร้างภาพยนตร์มากขึ้นเช่นกัน

ความสำเร็จของภาพยนตร์ไตรภาค “สະบายดี” นำไปสู่กระแสตอบรับที่มีผลกระทบเชิงบวกต่ออุตสาหกรรมภาพยนตร์ลาว โดยหนึ่งในความเคลื่อนไหวที่สำคัญคือการจัดเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติหลวงพระบาง ซึ่งจัดขึ้นในเมืองหลวงพระบางที่มีความงดงามทางธรรมชาติและสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่า เทศกาลนี้ได้กลายเป็นส่วนสำคัญของการท่องเที่ยวและดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกเข้าร่วมทุกปี นอกจากนี้ ยังมีการก่อตั้งองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรชื่อว่า Blue Chair เพื่อสนับสนุนผู้สร้างภาพยนตร์ลาว ผ่านกองทุนนักสร้างฮูปเงาลาว (Lao Filmmaker Fund) ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมด้วยการสนับสนุนโครงการภาพยนตร์ที่มีคุณค่า โดยไม่จำกัดว่าผู้สร้างเป็นผู้มีประสบการณ์หรือหน้าใหม่ Pundop Tangsriwong (2023)

ในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ ผู้กำกับหญิงชาวลาว แมตตี้ โด (Mattie Do) ได้สร้างผลงานที่มีอิทธิพลต่ออุตสาหกรรมภาพยนตร์ลาวอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่องจันทะลี (2012) นื่องฮัก: Dearest Sister (2016) และบ่มีวันจาก: The Long Walk (2019) ภาพยนตร์ลาวเรื่องแรกที่ได้เข้าฉายใน Netflix แม้เธอไม่ได้มีพื้นฐานการศึกษาด้านภาพยนตร์โดยตรง แต่เธอกลับนำเทคนิคการถ่ายภาพในยุคดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์งานของเธอ ด้วยการเลือกใช้อุปกรณ์และกล้องที่เหมาะสม รวมถึงการจัดองค์ประกอบศิลป์ที่สอดคล้องกับเนื้อหา การทำงานร่วมกับทั้งทีมงานไทยและประเทศอื่น ๆ รวมถึงการบันทึกเสียงจริงในสถานที่ถ่ายทำเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมความเป็นจริง ดังนั้น การกำกับภาพยนตร์ (Directing) ของแมตตี้ต้องอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงและอยู่บนพื้นฐานความเป็นไปได้ (Basic Truths and Possibilities) ซึ่งสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและงบประมาณที่จำกัด Surasak Boon-arch (2024)

นอกจากนั้น ยังมีผู้กำกับชาวลาวที่มีผลงานโดดเด่นและน่าจับตามอง คือ ลี พงสะหวັນ ผู้สร้างภาพยนตร์เรื่อง The Signal (2023) ซึ่งได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนภาพยนตร์จากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เข้าฉายในรอบเว็ลด์พรีเมียร์ ณ เทศกาลภาพยนตร์นานาชาติเซี่ยงไฮ้ ทั้งนี้ภาพยนตร์ยังได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลในสาขา Best Film: The Asian New Talent โดยเส้นทางการเข้าสู่วงการภาพยนตร์ของลินั้นมีความน่าสนใจ เนื่องจากเคยเป็นแดนเซอร์มาก่อน แต่มีความสนใจในด้านภาพยนตร์และเริ่มต้นจากการทดลองสร้างภาพยนตร์สั้นส่งเข้าประกวดจนได้รับรางวัล สำหรับ The Signal เขามีบทบาทสำคัญในทุกขั้นตอนการผลิต ทั้งการหาทุน เขียนบท คัดเลือกนักแสดง กำกับภาพยนตร์ และการตัดต่อในช่วงเริ่มต้นด้วยตนเอง ผลงานของลีจึงเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการพัฒนาผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นใหม่ของลาว ที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นและได้รับการยอมรับในระดับสากล โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่อุตสาหกรรมภาพยนตร์ลาวกำลังเติบโตและเปลี่ยนแปลงตามบริบทเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของประเทศ

อุตสาหกรรมภาพยนตร์ลาวจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างพลังอำนาจละมุน (Soft Power) โดยเฉพาะในบริบทที่ประเทศลาวเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจ ภาวะเงินเฟ้อ ตั้งแต่การระบาดของโควิด-19 จนถึงปี 2024 ภาพยนตร์ไม่เพียงแต่สร้างความน่าสนใจให้กับวัฒนธรรมลาว แต่ยังมีศักยภาพในการกระตุ้นการท่องเที่ยวและสร้างรายได้ระยะยาว ซึ่งช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ในช่วงเวลาที่ผ่านมา อุตสาหกรรมภาพยนตร์ลาวได้มีการเปลี่ยนผ่านจากเครื่องมือทางการเมืองไปสู่การเป็นอุตสาหกรรมบันเทิงที่มีความสำคัญ ขณะเดียวกันยังได้สะท้อนถึงอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมและเศรษฐกิจลาว

การสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองปากเซในรอบ 14 ปีผ่านสื่อภาพยนตร์

ในช่วง 14 ปีที่ผ่านมา เมืองปากเซได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมาก ภาพยนตร์เป็นหนึ่งในเครื่องมือที่สำคัญในการสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาพยนตร์เรื่อง สะบายดี 2 ไม่มีคำตอบจาก..ปากเซ (2010) ซึ่งได้เสนอให้เห็นถึงการเผชิญหน้าระหว่างค่านิยมทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมในความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาว ภาพยนตร์เรื่องนี้ไม่เพียงแต่เป็นภาพสะท้อนของสังคมเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความท้าทายและการปรับตัวที่เกิดขึ้นในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รายละเอียดดังนี้

1. การเผชิญหน้าของค่านิยมทางวัฒนธรรมใน สะบายดี 2 ไม่มีคำตอบจาก..ปากเซ ภาพยนตร์ถ่ายทอดเรื่องราวของ "ปอ" ผู้กำกับชาวไทยที่เดินทางไปยังปากเซ ประเทศลาว ซึ่งนอกจากจะเล่าถึงการเดินทางและชีวิตส่วนตัวของปอแล้ว ภาพยนตร์ยังสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในเมืองปากเซที่เกิดจากการเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเหล่านี้ เป็นผลมาจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวลาวและโครงสร้างทางสังคม นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างลาวและไทย ซึ่งมีความใกล้ชิดทั้งในด้านภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม

ปอผู้เป็นตัวแทนของ "คนนอก" หรือผู้มาเยือนจากต่างประเทศ เข้าสู่ปากเซพร้อมกับทัศนคติที่แฝงด้วยความเหนือกว่าทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างปอและ "สอน" หญิงชาวลาว เป็นสัญลักษณ์ของการเผชิญหน้าระหว่างค่านิยมจากต่างชาติและค่านิยมท้องถิ่น ภาพยนตร์ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงความรักระหว่างตัวละคร แต่ยังนำเสนอการปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมและค่านิยมของลาวที่ต้องเผชิญกับอิทธิพลจากภายนอก

ทัศนคติของปอที่มองว่าตนมีความเหนือกว่าทางวัฒนธรรมสะท้อนถึงการครอบงำทางวัฒนธรรมจากต่างประเทศ ซึ่งปรากฏให้เห็นชัดเจนในฉากที่ปอรู้สึกไม่พอใจเมื่อทราบว่าเงินค่าจ้าง 500,000 กีบที่เขาได้รับในปี 2553 คิดเป็นเพียง 2,000 บาทไทย และในเดือนตุลาคม 2567 อัตราแลกเปลี่ยนเหลือเพียง 660 บาท สถานการณ์นี้แสดงถึงความไม่เข้าใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจท้องถิ่นของลาว ส่งผลให้ปอรู้สึกว่าการได้รับค่าตอบแทนในระดับนี้เป็นการดูถูกศักดิ์ศรีของตน โดยไม่พิจารณาถึงความเป็นจริงทางเศรษฐกิจของสังคมที่เขาเข้ามาเกี่ยวข้อง การตัดสินใจกลับประเทศไทยของเขาชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งทางค่านิยมระหว่างคนนอกและคนในท้องถิ่น

ในช่วงเวลา 14 ปีที่ผ่านมา เมืองปากเซรวมถึงประเทศลาวได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะผลกระทบจากอัตราเงินเฟ้อที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งในด้านการบริโภคและการท่องเที่ยวที่ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจในภูมิภาค การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้สร้างความท้าทายในการดำรงชีวิตของชาวปากเซ ซึ่งสะท้อนให้เห็นชัดเจนในภาพยนตร์ที่ถ่ายทอดเรื่องราวของการเผชิญหน้าระหว่างชาวลาวกับอิทธิพลจากภายนอก อันเป็นผลจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาคนี้

สภาพเศรษฐกิจของ สปป.ลาว ในปัจจุบันจึงต้องเผชิญกับปัญหาที่น่ากังวลจากระดับหนี้สินที่สูงและการอ่อนค่าลงของเงินกีบอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลจากเดือนมีนาคม พ.ศ. 2567 ระบุว่าทุนสำรองระหว่างประเทศของ สปป.ลาวเหลือเพียง 1.86 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเพียงพอสำหรับการชำระค่าสินค้านำเข้าได้เพียงสองเดือนเท่านั้น สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เศรษฐกิจภายในประเทศชะลอตัว ทั้งยังส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตของคนท้องถิ่นในปากเซที่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนและต้องปรับตัว เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทั้งในระดับภูมิภาคและระดับชาติ Pralongyut Pongngoi (2024)

เมื่อพิจารณาผ่านมุมมองของภาพยนตร์สະບາຍດີ 2 แสดงถึงการเผชิญหน้าของค่านิยมทางวัฒนธรรมระหว่างลาวและไทย ปอมาจากประเทศที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจและความทันสมัย มองวัฒนธรรมลาวด้วยสายตาที่ตัดสินจากมาตรฐานของตนเอง การที่ปอรู้สึกว่าการจ้างที่รับจากการทำงานในลาวไม่เพียงพอสะท้อนถึงความรู้สึกว่าตนเองถูกลดคุณค่า ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการครอบงำทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจจากภายนอก อย่างไรก็ตาม การที่ต้องปรับตัวเพื่อทำความเข้าใจวิถีชีวิตและค่านิยมของคนท้องถิ่น โดยเฉพาะสอนซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่ยึดมั่นในค่านิยมดั้งเดิม สะท้อนถึงความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างค่านิยมท้องถิ่นและค่านิยมจากต่างชาติที่ซับซ้อนมากขึ้นเมื่อประเทศลาวเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในระดับโลก

ในขณะเดียวกัน สอนคือตัวแทนของผู้หญิงชาวลาวที่ยึดมั่นในค่านิยมดั้งเดิม แม้จะอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่ การที่สอนปฏิเสธพฤติกรรมและทัศนคติของปอ เป็นการแสดงออกถึงความสามารถของชาวลาวในการคัดกรองวัฒนธรรมจากต่างชาติและเลือกรับสิ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนเอง การตัดสินใจของสอนสะท้อนถึงความตั้งใจที่จะรักษาค่านิยมดั้งเดิมไว้ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งยืนยันให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของค่านิยมท้องถิ่นในการกำหนดทิศทางของสังคมลาวผ่านช่วงเวลานั้น

2. การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมในบริบทความสัมพันธ์ไทย-ลาว: ความเข้าใจผิดและการปรับตัว

ในฉากจากภาพยนตร์ เมื่อปอจำโรงแรมที่เขาพักไม่ได้และใช้ภาษาไทยในการสื่อสารจนเกิดความผิดพลาด เขาได้กล่าวว่า "จำได้แต่แยกใหญ่ ๆ" พร้อมกับภาษากายด้วยการมองไปที่หน้าอก ทำให้สอนเข้าใจผิดว่าเขาหมายถึงหน้าอกของเธอ การที่ปอมีเลือดกำเดาออกยิ่งเพิ่มความตึงเครียดให้กับสอน การสื่อสารของปอในบริบทนี้สะท้อนถึงปัญหาที่เกิดจากการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง ซึ่งมีผลต่อการรับรู้และการตีความสารที่ได้รับต่างกัน ทั้งการขาดประสบการณ์ร่วมกัน (Shared Experience) ความแตกต่างด้านวัฒนธรรมและการขาดกรอบอ้างอิง (Shared Experience) ร่วมกัน ทั้งหมดล้วนเป็นอุปสรรคสำคัญที่ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกัน Metta Wiwattanakun (2016) สถานการณ์นี้จึงเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของปัญหาการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

ปัญหาความเข้าใจผิดทางวัฒนธรรมยังคงดำเนินอยู่ในบริบทของความสัมพันธ์ไทย-ลาวตลอดระยะเวลา 14 ปี โดยเฉพาะในสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เช่น กรณีการโพสต์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวลาวที่สร้างความไม่พอใจให้กับชาวลาวบางส่วน เนื่องจากการไม่เข้าใจสำนวนของไทย เช่น "เวียงจันทน์ก็แค่ปากซอย" ซึ่งสร้างความเข้าใจผิดว่ามีเจตนาลบ ทั้งที่เป็นเพียงการใช้สำนวนที่ต่างกันไป Sanook (2023) นอกจากนี้ ยังมีกรณีดราม่าเรื่องภาษาที่สร้างความไม่พอใจในสังคมลาวเมื่อมีสแกนดัลลาวพูดภาษาไทยจนมีชาวลาวบางส่วนวิพากษ์วิจารณ์ว่าเธอลืมภาษาบ้านเกิดตนเอง 10G (2024)

การปรับตัวในบริบทข้ามวัฒนธรรมจึงมีความเกี่ยวข้องกับความสามารถในการสื่อสารภายในสังคมของเจ้าบ้าน (Host Communication Competence) Kim (1994) ระบุว่าความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความสามารถทางความรู้และความคิด (Host Cognitive Competence) ความสามารถทางอารมณ์และความรู้สึก (Host Affective Competence) และความสามารถ

ทางการปฏิบัติ (Host Operational Competence) ดังนั้นการมีความสามารถในการสื่อสารในสังคมของเจ้าบ้านจะช่วยให้การปรับตัวเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

Lustig และ Koester (1996) เสนอแนวทางในการพัฒนาการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นการลดความไม่แน่ใจต่อบุคคลต่างวัฒนธรรมด้วยการเปิดเผยตนเอง (Self-Disclosure) เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน และการจัดการกับความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละวัฒนธรรมมีการตอบสนองที่แตกต่างกัน การเรียนรู้ที่จะควบคุมความแตกต่างเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

ในบริบทของการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมระหว่างไทยและลาว การเข้าใจผิดที่เกิดขึ้นสามารถส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศได้อย่างชัดเจน การสื่อสารที่ไม่ถูกต้อง เช่น การใช้ภาษาหรือสำนวนที่ไม่เข้ากัน สามารถนำไปสู่ความไม่พอใจและความรู้สึกไม่ดีในหมู่ผู้คนที่ โดยเฉพาะในสังคมออนไลน์ที่การสื่อสารเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การปรับตัวเพื่อเข้าใจค่านิยมและวิธีการสื่อสารของกันและกันจึงเป็นสิ่งสำคัญซึ่งภาพยนตร์สละบายดี 2 ก็เป็นตัวอย่างเป็นที่ชัดเจน ทั้งนี้ การพัฒนาความสามารถในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมที่เหมาะสม อาทิ การเปิดเผยตนเองและการจัดการกับความขัดแย้ง สามารถช่วยเสริมสร้างความเข้าใจที่ดีขึ้นระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ และทำให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นในอนาคต

การสำรวจประเด็นความหลากหลายทางเพศในบริบทของสังคมลาว

ในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา ประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศได้กลายเป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจมากขึ้นในสังคมทั่วโลก รวมถึงในประเทศลาว แม้ว่าความท้าทายและการเผชิญหน้ากับแรงกดดันทางสังคมของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ) ในลาวจะยังคงมีอยู่ แต่สื่อภาพยนตร์ได้กลายเป็นหนึ่งในช่องทางที่สำคัญในการสะท้อนภาพการรับรู้และการยอมรับของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การสำรวจความหลากหลายทางเพศผ่านฉากในภาพยนตร์ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงการรับรู้ของสังคมลาวเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับการวิพากษ์วิจารณ์และต่อสู้เพื่อสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ในลาวและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในส่วนนี้จะเป็นการสำรวจถึงการสะท้อนภาพเหล่านี้ในภาพยนตร์ลาว รวมถึงการเผชิญหน้ากับแรงกดดันทางสังคมของกลุ่ม LGBTQ ซึ่งแสดงถึงความท้าทายของการยอมรับความหลากหลายทางเพศในภูมิภาคนี้ รายละเอียดดังนี้

1. การสะท้อนภาพการรับรู้และการยอมรับความหลากหลายทางเพศในสังคมลาวผ่านฉากภาพยนตร์ จุดเริ่มต้นของเรื่องเกิดขึ้นจากการที่ปอ ช่างภาพหนุ่ม ตัดสินใจรับงานถ่ายภาพยนตร์แต่งงานในเมืองปากเซ ทำให้เขาได้พบกับซอนไพรวัลย์ เพื่อนเจ้าสาว ซึ่งกลายเป็นแรงบันดาลใจให้ปอเริ่มต้นเขียนบทภาพยนตร์เรื่องใหม่ โดยใช้เรื่องราวของช่างภาพหนุ่มที่เดินทางมายังปากเซและตกหลุมรักหญิงสาวชาวลาว ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงชีวิตของเขาเองในความพยายามเข้าหาซอนไพรวัลย์ ปอใช้วิธีสร้างความประทับใจผ่านการทำความรู้จักกับน้องสาวของเธอ แต่ในครั้งแรกที่ได้พบกัน เด็กหญิงได้ถามปอว่า "เป็นตุ๊ดหรือเปล่า" ซึ่งเขารับปฏิเสธทันที

ภาพที่ 2 น้องสาวของซอนได้ถามปอว่า “เป็นตุ๊ดหรือเปล่า” (ซ้าย) ปอถามน้องสาวของซอนว่า “ไอนั้นใคร หน้าเหมือนกะตุ๊ด” (ขวา) ที่มา : Sparta Film Co., Ltd. (2011)

คำถามเรื่อง "ตุ๊ด" สะท้อนถึงการขาดความเข้าใจและการรับรู้ที่จำกัดเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ) ในสังคมลาวช่วงเวลานั้น การที่เด็กหญิงเชื่อมโยงคำว่าตุ๊ดกับสิ่งที่ไม่ปกติ และการปฏิเสธของปออย่างรวดเร็ว แสดงให้เห็นถึงมุมมองเชิงลบที่ยังมีต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศซึ่งปรากฏในหลายสังคม รวมถึงการที่ผู้ชายจำนวนมากเข้ามาจับสอนบ่งบอกถึงความคาดหวังทางสังคมต่อบทบาทของผู้หญิง และการยึดมั่นในค่านิยมดั้งเดิมซึ่งควบคุมอัตลักษณ์ทางเพศผ่านการกระทำและคำพูดของตัวละคร

ในขณะเดียวกัน การหลีกเลี่ยงตอบคำถามเกี่ยวกับ "บุพเพสันนิวาส" สะท้อนให้เห็นถึงการที่สังคมลาวอาจมองเรื่องความหลากหลายทางเพศและความเชื่อเหล่านี้เป็นเรื่องต้องห้ามหรือไม่ควรถูกตั้งคำถาม แนวคิดนี้ยังสอดคล้องกับกรอบความคิดแบบบรรทัดฐานรักต่างเพศ (Heteronormativity) ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายและหญิง Butler, J. (1990) ที่ยังคงมีอิทธิพลอยู่ในสังคมลาวในขณะนี้

นอกจากนี้ การขาดความเข้าใจหรือทำที่ปฏิเสธต่อ LGBTQ ในฉากนี้ไม่ได้เป็นเรื่องแปลก เนื่องจากการยอมรับในด้านเพศวิถียังคงต้องใช้เวลาในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในวัฒนธรรมลาว แนวคิดเกี่ยวกับเพศและการยอมรับ LGBTQ มักถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มาจากตะวันตก การเปลี่ยนแปลงนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น นโยบายของรัฐ สื่อ และการรับรู้ของประชาชน United Nations Development Programme (2014) ภาพยนตร์ในฉากนี้จึงสะท้อนถึงความไม่เข้าใจและการไม่ยอมรับความหลากหลายทางเพศในสังคมลาว ที่ยังไม่สามารถเปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเต็มที่ วัฒนธรรม ประเพณี และการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการยอมรับเรื่องความหลากหลายทางเพศในสังคม

การตั้งคำถามเรื่องเพศสภาพยังปรากฏอีกครั้งในฉากพิธีแต่งงานตอนเช้า ปอนิ่งโตะเดียวกับน้องสาวของสอน เขามองเห็นสอนนั่งข้างหนุ่มลาวเจ้าสาวองัดไปอีกโตะ เขาจึงถามเธอว่า “ไอนั้นใคร หน้าเหมือนกะตุ๊ด” คำตอบของเธอทำให้ปอพบกับความจริงว่าชายคนนั้นเป็นแฟนของสอนที่คบกันตั้งแต่ตอนเรียนอยู่ที่ฝรั่งเศส ซึ่งเขากลับมาเที่ยวที่ปากเซ คำถามของปอสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของเขามีต่อความหลากหลายทางเพศ ซึ่งบ่งบอกถึงการขาดความเข้าใจในประเด็นนี้ รวมถึงการใช้คำพูดที่มีนัยเชิงลบต่อบุคคลที่มีเพศวิถีแตกต่างไปจากบรรทัดฐานรักต่างเพศ

คำถามของปอไม่ได้เพียงแสดงความสงสัยต่อบุคคลที่เขาเห็น แต่ยังเป็นการสะท้อนถึงการรับรู้แบบเหมารวม (Stereotype) ที่เชื่อมโยงเพศสภาพกับการตัดสินผู้อื่นจากลักษณะภายนอก ซึ่งทัศนคตินี้ยังคงมีอยู่ในทั้งสังคมไทยและลาว การใช้คำว่า “กะตุ๊ด” ซึ่งศัพท์โดยทั่วไปจะเป็น “กะเทยหรือตุ๊ด” ปอนำมาเรียกรวมกันเป็นกะตุ๊ด จึงเป็นตัวอย่างของภาษาที่ลดทอนคุณค่าของบุคคลที่มีเพศวิถีหลากหลาย ซึ่งขัดกับการยอมรับความแตกต่างทางเพศในสังคมที่ยังคงยึดถือบรรทัดฐานปิตาธิปไตยหรือระบบที่ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) คำพูดนี้ชี้ให้เห็นถึงการยึดติดกับบทบาททางเพศที่ถูกกำหนดอย่างชัดเจนในสังคม ซึ่งการเบี่ยงเบนจากกรอบเหล่านี้มักถูกเหยียดหยันหรือวิพากษ์วิจารณ์

ในแง่ของการยอมรับความหลากหลายทางเพศ ทัศนคติของตัวละคร "ปอ" สะท้อนถึงการยอมรับที่ยังมีขีดจำกัด แม้ว่าเขาอาจไม่ได้แสดงออกถึงความเกลียดชังอย่างชัดเจน แต่การใช้ถ้อยคำที่มีนัยเชิงลบและการตั้งคำถามแบบเหมารวมแสดงถึงการที่สังคมยังไม่เปิดกว้างต่อความหลากหลายทางเพศอย่างเท่าเทียม การกระทำดังกล่าวไม่เพียงแต่ลดทอนคุณค่าของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ แต่ยังสะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างในสังคมที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขผ่านการสื่อสารและสร้างความเข้าใจเพื่อให้เกิดการยอมรับที่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคน

เมื่อพิจารณาในบริบทที่กว้างขึ้น ความหลากหลายทางเพศเป็นประเด็นสำคัญทั้งในเชิงสังคมและวัฒนธรรม สังคมไทยในอดีตอาจมีมุมมองที่จำกัดในเรื่องนี้ แต่เมื่อเวลาผ่านไปกว่า 14 ปีหลังจากที่ภาพยนตร์

ออกฉาย ความเข้าใจและการยอมรับได้พัฒนาและเปิดกว้างมากขึ้น องค์ความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศไม่เพียงช่วยให้มองเห็นอัตลักษณ์และวิถีชีวิตทางเพศที่แตกต่าง แต่ยังสะท้อนถึงพัฒนาการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับและเคารพในสิทธิและตัวตนของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ Narupon Duangwises, & Peter A. Jackson (2013) ซึ่งในอีกมิติหนึ่งที่ทัศนคติของตัวละครชายไทยอย่าง “ปอ” ได้สะท้อนพัฒนาการทางสังคมในภาพรวม เพราะแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศยังคงดำเนินไปอย่างช้า ๆ ในหลายมิติของสังคม แต่ก็เป็นที่ทิศทางที่บ่งบอกถึงความก้าวหน้าที่สำคัญ

2. การเผชิญหน้ากับแรงกดดันทางสังคม: ความท้าทายของกลุ่มความหลากหลายทางเพศในลาวและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้การรกร่วมเพศในลาวจะไม่ถือว่าเป็นผิดกฎหมาย แต่กลุ่ม LGBTQ ยังคงเผชิญกับการถูกเลือกปฏิบัติและความไม่เท่าเทียมในด้านต่าง ๆ สถานการณ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ในลาวยังอยู่ในระดับที่ต้องการการพัฒนาเพิ่มเติม แม้การสำรวจของ Gallup ในปี 2024 พบว่ามีประชากรถึง 54% ของคนลาวมองว่าประเทศของตนเป็นมิตรกับบุคคล LGBTQ แต่ความคุ้มครองทางกฎหมาย เช่น การสมรสและการจดทะเบียนคู่ชีวิตของเพศเดียวกันยังไม่ถูกกฎหมาย ครอบครัวที่มีคูรักร่วมเพศเดียวกันจึงไม่ได้รับสิทธิทางกฎหมายเช่นเดียวกับคู่สมรสเพศตรงข้าม นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม Universal Periodic Review (UPR) ของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติในปี 2020 ยังเรียกร้องให้ลาวพัฒนากฎหมายต่อต้านการเลือกปฏิบัติที่ครอบคลุมรวมถึงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ Wikipedia (2024)

แม้สังคมลาวจะเริ่มมีการยอมรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้น แต่การเลือกปฏิบัติยังคงเป็นปัญหาสำคัญ ซึ่งเป็นผลมาจากค่านิยมทางสังคมแบบดั้งเดิมที่ยึดถือภาพลักษณ์ครอบครัวตามเพศสภาพเคร่งครัด ทำให้กลุ่ม LGBTQ ต้องเผชิญกับความกดดันทางสังคมที่สูง ครอบครัวหลายครอบครัวยังคงมองว่าการมีสมาชิกที่เป็น LGBTQ เป็นเรื่องที่น่าอับอาย ส่งผลให้คนกลุ่มนี้ต้องซ่อนตัวตนที่แท้จริงและใช้ชีวิตอย่างไม่เป็นอิสระ แม้ศาสนาพุทธแบบเถรวาทซึ่งเป็นศาสนาหลักในลาวจะไม่ขัดขวางหรือกดดันกลุ่ม LGBTQ แต่ในทางปฏิบัติแล้วชีวิตของกลุ่มนี้ยังคงถูกกดขี่และไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร

ภาพยนตร์จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสะท้อนและวิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์ของกลุ่ม LGBTQ ในลาว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาชน เช่น "Proud To Be Us Laos" ที่ก่อตั้งขึ้นในปี 2012 ถือเป็นกลุ่มแรกที่ส่งเสริมสิทธิและการยอมรับกลุ่ม LGBTQ ภายใต้ข้อจำกัดทางกฎหมายที่เข้มงวด การสร้างภาพยนตร์เรื่อง Let's Love: เงารักในสายหมอก (2018) ของดอน บุตทะสิง ซึ่งเล่าเรื่องราวชีวิตของ “โหม” เลสเบียนที่ต้องเผชิญกับการไม่ยอมรับความหลากหลายทางเพศในสังคม ทั้งในครอบครัว คนรอบข้าง ไปจนถึงอาชีพการงาน ยิ่งสร้างความลำบากในชีวิตส่วนตัว เมื่อสิ่งที่เป็นไม่ใช่สิ่งที่สังคมคาดหวัง แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการนำเสนอชีวิตของกลุ่ม LGBTQ อย่างตรงไปตรงมา โดยเฉพาะผู้หญิงที่รักร่วมเพศเดียวกันหรือเลสเบียน (Lesbian) ยังถูกกดขี่ในสังคมที่การพูดถึงกลุ่มคนเหล่านี้มักเน้นไปที่เกย์ (Gay) มากกว่า แม้ภาพยนตร์เรื่องนี้จะถูกฉายในวงจำกัดและไม่ได้เผยแพร่สู่สาธารณะกว้างขวางเนื่องจากข้อจำกัดทางกฎหมาย แต่ก็ยังเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการเปิดพื้นที่ให้กลุ่ม LGBTQ ได้มีเสียงในสังคมลาว Don Buttasing (2019)

ปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่ม LGBTQ ในลาวยังคงเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย สังคมยังคงยึดติดกับค่านิยมแบบดั้งเดิมเกี่ยวกับบทบาททางเพศและครอบครัว ซึ่งทำให้การเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิจึงเป็นไปได้ยาก แม้จะมีกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมและการผลิตสื่อภาพยนตร์ที่พยายามส่งเสริมการยอมรับกลุ่มเพศหลากหลาย แต่แรงกดดันจากค่านิยมทางสังคมที่ยึดมั่นในระบบครอบครัวตามแบบแผนดั้งเดิมยังคง

ส่งผลให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต้องเผชิญกับความท้าทายอย่างต่อเนื่อง Thanita Wongprasert (2019)

นอกจากนี้ สถานการณ์ของความหลากหลายทางเพศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยรวมยังมีความคล้ายคลึงกับลาว โดยในหลายประเทศ กลุ่ม LGBTQ ยังคงเผชิญกับการเลือกปฏิบัติและการถูกปิดกั้นสิทธิในการสมรส เช่นเดียวกับในประเทศไทยแม้จะมีการพูดถึงกลุ่มเรื่องความหลากหลายทางเพศมากขึ้น และการผ่านร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมอาจเป็นก้าวสำคัญในการส่งเสริมสิทธิเท่าเทียมของกลุ่ม LGBTQ แต่การยอมรับจริงในระดับสังคมยังคงเป็นเรื่องที่ต้องระวังอยู่มาก เนื่องจากสังคมไทยมีลักษณะอนุรักษนิยม ความเชื่อเรื่องบาปกรรมและวัฒนธรรมครอบครัวแบบชายเป็นใหญ่ยังคงมีอิทธิพลอยู่มาก Anderson, A. (2024) ข้อจำกัดทางสังคมและวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การยอมรับและการคุ้มครองสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ในภูมิภาคนี้ยังเป็นไปได้ยาก การพยายามต่อสู้เพื่อสิทธิของกลุ่ม LGBTQ จึงมักต้องเผชิญหน้ากับแรงกดดันจากระบบความคิดอนุรักษนิยมที่ยึดติดอยู่กับภาพลักษณ์ของครอบครัวที่เข้มงวด การผลิตสื่อภาพยนตร์ที่สะท้อนถึงปัญหาเหล่านี้จึงมีบทบาทสำคัญในการเปิดพื้นที่สำหรับการสนทนาเกี่ยวกับความเป็นจริงของกลุ่ม LGBTQ ในภูมิภาคนี้

ในช่วง 14 ปีที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงด้านความหลากหลายทางเพศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มปรากฏขึ้นผ่านสื่อภาพยนตร์ เช่น ภาพยนตร์สั้นเรื่องเสียงของความเงียบ (The Sound from the Silent World) ผลงานของมิสุดา เอ็งสุกคูนและพอนสะหวัน แสงพะจัน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก Blue Chair องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร Pundop Tangsriwong (2023) ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในระดับสังคม แม้จะต้องเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ แต่ความพยายามในการเปิดพื้นที่ให้กลุ่ม LGBTQ มีเสียงและบทบาทในสังคมยังคงเป็นสัญญาณที่ดีสำหรับการยอมรับความหลากหลายทางเพศในภูมิภาคนี้

สรุปองค์ความรู้

บทความนี้ได้สำรวจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองปากเซในช่วง 14 ปีที่ผ่านมา (2010-2024) ผ่านการวิเคราะห์ภาพยนตร์เรื่อง สะบายดี 2 ไม่มีคำตอบจาก..ปากเซ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของการเปลี่ยนผ่านในเมืองปากเซ จากวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นไปสู่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ภาพยนตร์เรื่องนี้ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของชุมชนในปากเซต่อผลกระทบของโลกาภิวัตน์ แต่ยังเน้นถึงการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural Communication) ระหว่างลาวและไทย รวมถึงปัญหาและโอกาสที่เกิดขึ้นจากการปะทะของค่านิยมต่างวัฒนธรรม

ประเด็นสำคัญที่ภาพยนตร์สะท้อน ได้แก่ การพัฒนาของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ลาวที่มีบทบาทในการสร้างพื้นที่สำหรับการวิพากษ์สังคม และการเปิดประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศซึ่งยังคงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนในสังคมลาว การใช้ภาพยนตร์เป็นสื่อวิพากษ์และสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีคุณค่ามาก ในบริบทที่ชุมชนท้องถิ่นต้องเผชิญกับแรงกดดันทั้งจากภายในและภายนอก

การศึกษานี้ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสื่อภาพยนตร์ในฐานะพื้นที่ที่เปิดกว้างสำหรับการเจรจาเกี่ยวกับประเด็นทางสังคม โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิของกลุ่ม LGBTQ ที่ภาพยนตร์ได้สร้างพื้นที่สำหรับการสนทนาและความเข้าใจ แม้ในสังคมที่ยังคงมีข้อจำกัดทางวัฒนธรรม แม้ว่าระยะเวลาจะผ่านไปกว่า 14 ปี แต่เมื่อนำภาพยนตร์เรื่องนี้มาพิจารณาอีกครั้ง ยังทำให้เห็นถึงพลังของศิลปะในการท้าทายขอบเขตของการรับรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงเรื่องคุณค่าต่อการพัฒนาความเข้าใจในประเด็นที่ซับซ้อนและอ่อนไหว

References

- 10G. (2024). Drama! Miss Grand Laos speaks Thai, Laotians claim she forgot her native language. Retrieved October 21, 2024, from <https://www.youtube.com/watch?v=dTgT8gH-7DI>
- Anderson, A. (2024). LGBTQ+ awaits 'groundbreaking' law. Retrieved September 2, 2024, from <https://www.bangkokpost.com/thailand/special-reports/2824931/lgbtq-awaits-groundbreaking-law>
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Chanita Wongsprasert. (2019). LGBTQ Laos: Fragile lives on sensitive ground. Retrieved October 20, 2024, from <https://www.the101.world/laos-lgbt/>
- Don Buttasing. (2019). 'LGBT Lao': Fragile lives on sensitive ground. Retrieved October 20, 2024, from <https://www.the101.world/laos-lgbt/>
- Kim, Y. Y. (1994). *Adapting to new culture*. In L. A. Samovar & R. E. Porter (Eds.), *Intercultural communication: A reader* (pp. 392–403). California: Wadsworth Publishing.
- Lustig, M., & Koester, J. (1996). *Intercultural competence: Interpersonal across cultures*. New York: HarperCollins College Publishers.
- Metta Wiwattanakun. (2016). *Intercultural communication*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Narupon Duangwises, & Peter A. Jackson. (2013). *Cultural pluralism and sex/gender diversity in Thailand*. Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization).
- Natthapong Yamcharoen. (2013). *A study on the development of Lao cinema towards the film industry system*. Doctoral dissertation in Arts and Cultural Research Program, Khon Kaen University Graduate School.
- Natthapong Yamcharoen. (2013). *Lao cinema: Exploring directors, films, theaters, and audiences in the entertainment industry era (2008–2012)*. Faculty of Communication Arts, Kasem Bundit University.
- Pen-Eak Ratanaruang. (2024). Pee Tom-Pen-Eak, Myself, and entering the age of 40. Retrieved October 21, 2024, from <https://www.facebook.com/ternawapol/videos/10465058900>
- Pundop Tangsriwong. (2023). Soft power films under development in Laos. Retrieved October 17, 2024, from <https://thaipublica.org/2023/06/pundop110/>
- Pralongyut Pongngoi (2024). Lao economic crisis: The dollar reserve dwindles to \$1.86 billion—just two months' worth left. Retrieved October 21, 2024, from <https://thestandard.co/lao-pdr-the-dollar-is-running-out/>
- Precha Sakorn. (2016). *Lao cinema: Development and adaptation in the context of new imagination*. Doctoral dissertation in Arts and Cultural Research Program, Khon Kaen University Graduate School.

- Sanook. (2023). Latest drama: “Vientiane is just the end of the alley,” netizens from Thailand and Laos criticize the trendsetter. Retrieved September 30, 2024, from <https://www.sanook.com/news/9138686/>
- Surasak Boon-arch. (2024). *Analysis of the filmmaking style of director: Mattie Do*. Final Research Report, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University.
- Sparta Film Co., Ltd. (2011). From Pakse with Love [Original Film]. Retrieved September 14, 2024, from <https://www.youtube.com/watch?v=Y8cYaAKyNjc>
- Thanita Wongprasert. (2019). 'LGBT Lao': Fragile lives on sensitive ground. Retrieved October 20, 2024, from <https://www.the101.world/laos-lgbt/>
- United Nations Development Programme (UNDP). (2014). *Being LGBT in Asia: The Lao PDR country report*. UNDP.
- Wikipedia. (2024). LGBTQ rights in Laos. Retrieved September 2, 2024, from https://en.wikipedia.org/wiki/LGBTQ_rights_in_Laos